

BASISINDICATOREN LATIJS-AMERIKA

Bij de programma's voor de volgende meerjarenperiode, verwacht men van NGOs contextanalyses. Om hen te ondersteunen bij het opstellen van die analyses bracht het Latijns-Amerika Overleg van de sector informatie samen over de trends die zich aftekenen in de 16 landen van Latijns-Amerika en Caraïben waar Vlaamse NGOs actief zijn.¹ In referentiewerken, databanken en andere open bronnen werd gezocht naar de meest actuele waarden van basisindicatoren. Dit materiaal werd in tabellen georganiseerd, en opgenomen achteraan dit document.

Het Overleg wil de NGOs hiermee niet alleen tijd en energie doen uitsparen, maar ook de kwaliteit van hun informatie-instream helpen bewaken. Bovendien zet het verloop dat de beschouwde ontwikkelingsindicatoren te zien geven aan tot kritisch-constructieve bezinning, die binnen de sector een geïnformeerde discussie kan doen voeren: Welke ontwikkelingsdoelen werden bereikt? Welke was en is de relevantie van de activiteiten die NGOs ondersteunden? Zijn de ondersteunde activiteiten nog degene waarop de NGOs – bij de huidige trends - het verschil kunnen helpen maken? (Hoe) wordt synergie betracht met inspanningen die (lokale) overheden leveren in de landen waar de NGOs activiteiten programmeren?

Dit document werd samengesteld door IPIS in nauw overleg met de coördinatie van het Latijns-Amerika Overleg en na bespreking van een sneuveldocument door de verschillende deelnemers aan dat Overleg (7/12/2005). Identificatie van de thema's, sectoren en landen die de grootste relevantie hebben voor de sector, gebeurde verder met behulp van Co-Program materiaal, contextanalyses die verschillende NGOs in het verleden al opstelden en communicatie met de werkgroepen binnen het Latijns-Amerika Overleg. Aanvullende indicatoren werden verzameld die verband houden met de Millenniumdoelstellingen, waarrond de sector de eerstvolgende jaren actief belooft te blijven. Het gros van de informatie werd buiten de sector gevonden.

Een bibliografisch deel identificeert eerst de bronnen waarvan bij het opstellen van dit document gebruik werd gemaakt. Daarbij worden richtingaanwijzers opgenomen naar instanties en documenten waar de NGOs desgewenst meer gedetailleerde informatie kunnen bekomen om hun thema's en landspecifieke contextanalyses uit te werken.

De basisindicatoren die worden weergegeven in het daarna volgend deel, schetsen niet alleen de ontwikkelingsprestaties op zich. Ze betreffen ook de engagementen die de overheden in de beschouwde landen waarmaken, en hoe deze de ontwikkeling financieren. Waar mogelijk en relevant, worden onderscheiden aangegeven voor de situatie in rurale en urbane omstandigheden, en verschillende inkomensegmenten. *Gender* wordt transversaal gerelateerd aan indicatoren zoals onderwijs, tewerkstelling en inkomen.

¹ Met name de 5 Andeslanden, Brazilië, 5 van de Centraal-Amerikaanse landen, Mexico, Chili, Cuba, de Dominikaanse Republiek en Haïti. Zo'n 50 NGOs rapporteerden activiteiten te hebben in of over deze landen, volgens Co-program & 11.11.11., *Jaarboek 2005 (cijfers 2004) Vlaamse niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking*.

Inhoud

BRONNEN.....	3
Sociaal-economische ontwikkelingsindicatoren en MDGs	3
Financiering van ontwikkeling en overheidsuitgaven.....	4
Thematische bronnen.....	4
? Bestuur en democratie.....	4
? Gender	5
? Veiligheid.....	6
? Gezondheid.....	6
? Voedselzekerheid, plattelandsontwikkeling en (duurzame) landbouw.....	6
? Handel.....	7
? Tewerkstelling en (arbeids)migratie.....	7
Landspecifieke bronnen.....	8
? Intergouvernementele instellingen.....	8
? Bronnen van nationale overheden, plaatselijke NGOs en studiediensten en vakbonden.....	9
 KWANTATIEVE INDICATOREN	 12
Inkomen en ontwikkeling.....	12
Het onrecht.....	13
Bevolkingskenmerken.....	15
Verschillen stad en landelijke gebieden.....	16
Onderwijs.....	17
Gezondheidszorg.....	18
Prioriteiten overheidsuitgaven.....	19
Goed bestuur en democratie.....	23
Arbeid en tewerkstelling.....	25
Veiligheid en criminaliteit	27

BRONNEN

Om de recentste gegevens te kunnen rapporteren en de betrouwbaarheidsbasis te verbreden, combineerden we bronnen van intergouvernementele organisaties ('universele' zowel als regionale), nationale overheden, niet-gouvernementele organisaties en studiediensten. Deze bronnen worden hierna gerangschikt naar het onderwerp van informatie dat ze aanbieden. Vermelde *hardcopy* publicaties zijn alle beschikbaar in de bibliotheek van IPIS. Aanbevolen elektronische gegevensbanken zijn alle gratis consulteerbaar.

Sociaal-economische ontwikkelingsindicatoren en MDGs

Het **United Nations Development Programme (UNDP)** compileert in jaarrapporten gegevens die het verkrijgt van (andere) intergouvernementele instellingen en nationale overheden. Dit *Human Development Report* wordt sinds 1991 uitgegeven bij Oxford University Press. Het meest recente is UNDP, *International Cooperation at a Crossroads: Aid, trade and security in an unequal world* (September 2005). Vergelijking van de waarden van de ontwikkelingsindicatoren die werden opgetekend in verschillende jaargangen van dit rapport, laat toe het verloop van de indicatoren te volgen en trends aan te geven. UNDP biedt de recentste gegevens waarover het beschikt ook aan in landenfiches, via hdr.undp.org/statistics.

Meer gedetailleerde en geactualiseerde gegevens over economische prestaties in de regio vindt men in de landenfiches die de **Inter-American Development Bank (IADB of BID)** aanbiedt via www.iadb.org/countries.

Regionale indicatoren worden ook gepubliceerd door de **Comisión Económica de América Latina y el Caribe (CEPAL)** van de Verenigde Naties, als *Panorama Social de América latina* en de *Anuario Estadístico de América Latina y el Caribe*.

Veel van deze indicatoren hebben betrekking op de Millenniumdoelstellingen (MDGs). Deze voorzien om over de periode 1990-2015 de armoede te halveren, toegang tot lager onderwijs universeel te maken, toegang tot drinkwater te verbeteren, kinder- en moedersterfte te verminderen, *gender*-ongelijkheid weg te werken, een halt toe te roepen aan ziektes en (internationale) solidariteit aan te zwengelen.

Voor een beschouwing kan men terecht in het narratieve luik van het UNDP *Human Development Report 2003*, en recenter, bij Fantu Cheru & Colin Bradford (eds), *The MDGs: Raising the Resources to Tackle World Poverty*. London/New York: Zed Books/Helsinki Process on Globalisation and Democracy, 2005, 238p. Ook *Internationale Spectator* nam recent de MDGs onder de loep, in het februari 2006 nummer (jaargang 60), pp. 59-72.

De meest volledige gegevensbank die de Verenigde Naties samenbrengen ter opvolging van de MDGs, en die het verloop toont van de indicatoren over langere periode, kan men consulteren bij het **Departement of Economic and Social Affairs** van de Verenigde Naties, via www.unstats.un.org/unsd/mi/mi_goals.asp

Ook UNDP heeft een kanaal dat gegevens groepeerd voor het monitoren van MDGs via millenniumindicators.un.org/unsd/mi/mi_goals.asp. Sommige indicatoren krijgen al recentere waarden bij de **UNICEF**-uitgave *The State of the World's Children 2006* (www.unicef.org/publications/files/SOWC_2006_English_Report_rev.pdf.) Over één van de te bestrijden ziektes vindt men de meest actuele data bij **UNAIDS**, cf. infra.

Het **International Poverty Centre (IPC)**, een in Brazilië gevestigde onderafdeling van UNDP, rapporteert via www.undp-povertycentre.org. IPC biedt samen met de UNU gedetailleerde

gegevens aan over inkomens- en andere ongelijkheden, via www.wider.unu.edu/wiid/wiid.htm. Voor 'gesegregeerde' MDG-monitoring m.b.t. Latijns-Amerika verwijst IPC zelf door naar de *Base de datos de indicadores sociales y equidad* van de **IADB**, met uitsplitsingen *gender*, inheemsen, ruraal/urbaan en inkomensgroepen. Dit *EQxIS Information System* zit op www.iadb.org/xindicadores

Niet-gouvernementele rapportering over MDG-voortgang verkrijgt men ondermeer van het **Third World Institute**, dat vanuit Montevideo het **Social Watch** initiatief draagt dat landenfiches aanbiedt via www.socialwatch.org/en/fichasPais/94.html, en sinds 1996 indicatoren analyseert in jaarrapporten, zoals *Social Watch Report 2005: roars and Whispers – Gender and Poverty: promises vs action*, te vinden via www.socialwatch.org/en/informelpreso/index.htm. Deze bron is meer informatief inzake genderaangelegenheden en voedselzekerheid dan de algemene UNDP-rapporten, maar volgt niet over alle landen van Latijns-Amerika indicatoren op.

Financiering van ontwikkeling en overheidsuitgaven

CEPAL documenteert deze materie via zijn **Instituto Latinoamericano y del Caribe de Planificación Económica y Social (ILPES)** dat financiële gegevensbanken aanbiedt. Die specificeren de percentages die economische sectoren bijdragen aan het BNP en modaliteiten waarmee overheden er middelen verwerven in de *Cuentas Nacionales* www.eclac.cl/publicaciones/Estadisticas/4/LCG2264PB/p2_2.pdf.

De **Wereldbank** rapporteert inkomensstromen van overheden in zijn *World Development Indicators 2005*. **UNDP** vermeldt bepaalde overheidsuitgaven in de jaarrapporten. Uitgaven voor onderwijs en gezondheidszorg zet men daar tegenover schuldaflossing en militaire uitgaven.

Het **International Institute for Strategic Studies** berekent militaire uitgaven enigszins anders en rapporteert daarover jaarlijks in *The Military Balance*, die het uitgeeft bij Oxford University Press. De recentste uitgave is van oktober 2005.

Thematische bronnen

- **Bestuur en democratie**

De UNDP-publicatie over democratie in Latijns-Amerika wordt sterk aanbevolen (democracia.undp.org/Informe/Default.asp?Menu=15&Idioma=2.) Deze studie baseert zich ondermeer op de door de Chileense NGO **Latinobarómetro** verrichte opmeting uit 2002. Een recentere opmeting van Latinobarómetro werd gepubliceerd als "Democracy's ten-year rut". In: *The Economist*, 27/10/2005.

IDD is een tweede gespecialiseerde rapportagekanaal over democratie: de *Índice de desarrollo democrático de América latina*, die wordt opgesteld door de Latijns-Amerikaanse afdeling van de Konrad Adenauer Stiftung en Polilat.com (Argentinië) en in samenwerking met het *Red Interamericana para la Democracia* of het RID ('organizaciones de la sociedad civil quien fortalecen la democracia en el continente').

Voor een analytisch overzichtswerk kan men bijvoorbeeld terecht bij John Peeler, *Building Democracy in Latin America* (second edition), Boulder & London, Lynne Rienner, 2004. Specifiek over de Andijnse democratieën schreef Fernando Bustamante

et al, *Dépendances et démocratie en Amérique andine*, Bruxelles: Colophon Editions – Essais, 2004, p128.

Indicatoren over 'wat goed bestuur belemmert', worden opgemeten door de niet-gouvernementele organisatie **Transparency International (TI)** in jaarrapporten die men ook vindt via www.transparency.org/publications/annual_report. TI geeft daar zijn *corruption index*, en biedt ook regio- en landspecifieke informatie aan via www.transparency.org/regional_pages/americas/about/about_our_national_chapters. TI publiceerde zijn meest recente analyses in boekvorm als *Global Corruption Report 2006- – Corruption and Health*. London & Ann Arbor: Pluto Press, 2006, 362p.

De *Latin American Index of Budget Transparency* meet de openbaarheid in de communicatie over en de mogelijkheden tot participatie aan de besluitvorming over besteding van overheidsmiddelen, en dit met betrekking tot oa. Brazilië, Chili, Colombia, Costa Rica, Ecuador, El Salvador, Mexico, Nicaragua en Peru. De *Index* wordt gecoördineerd door de Mexicaanse 'think tank' **Fundar**, en gepubliceerd via www.internationalbudget.org/themes/BudTrans/LA03.htm.

De impact van bestuurlijke decentralisatie wordt geëvalueerd door instanties zoals de **UNDP**, ondermeer "Decentralization – its rise, its role, its requirements". In: UNDP, *MDGs: A compact between nations to end poverty*, 2003, pp. 134-142.

- **Gender**

Participatie van vrouwen in de parlementaire politiek (eerder dan in lokale besturen) is één van de indicatoren die **UNDP** becijfert in de *gender empowerment measure* die wordt opgenomen in het jaarlijkse *Human Development Report*. Andere componenten van die indicator becijferen het aandeel vrouwelijke kaderleden, administratieve en technische werkkrachten; en de gemiddelde verloning aan vrouwen ten aanzien van de verloning aan mannen.

UNIFEM compileert *gender*-specifieke bronnen over veiligheid en geweld, armoede, gezondheid (o.a. HIV/AIDS), arbeid en meer algemene ontwikkelingsindicatoren. Regio-specifiek materiaal (Latijns-Amerika) over die indicatoren vindt men via www.unifem.org/resources/listing_by_section.php?WebSectionID=9. De meest geactualiseerde basisindicatoren die werden opgemeten door PAHO, UNFPA en UNIFEM zelf werden samengebracht in de UNIFEM-publicatie *Gender, Health and Development in the Americas: Basic Indicators 2005* (24p.), beschikbaar gesteld op www.unifem.org/resources/item_detail.php?ProductID=54. UNIFEM publiceerde recent volgende analyses waarin land- en thema-specifieke aspecten worden 'gekruist': *Cambió mi Vida: Migración Feminina, Percepciones e Impactos* (2005, 130 p.) in samenwerking met het Ecuadoraanse Centro de Planificación y Estudios Sociales (CEPLAES), en *Contribuciones a la Construcción de la Paz en Colombia: Buenas Prácticas desde un enfoque de Género* (2005, 196p).

Gender-specificaties worden in toenemende mate opgenomen in gegevensbanken van de VN-organisaties (zie daarover *The World's Women 2005: Progress in Statistics*, op unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/wwwpub.htm) en rapportering van *gender*-gesegregeerde gegevens geraakt *mainstreamed* in de indicatorbronnen die hoger werden vernoemd (MDG-monitoring scherpte dat bewustzijn aan) en in de thematische en landspecifieke bronnen die hieronder nog worden opgelijst.

- **Veiligheid**

Het veiligheidsklimaat van landen en regio's analyseert het International Institute of Security Studies in zijn jaarlijkse *Strategic Survey - 'An evaluation and forecast of world affairs'*, London: Routledge. *Strategic Survey 2004/5* bevat een voor de regio interessant hoofdstuk met als titel "Retgression in the Andes", pp. 98-127.

Eerder dan een jaaroverzicht, vindt men over 'lopende' veiligheids crises analyses bij de **International Crisis Group**, oa. ICG, *Latin America Report n° 12 - Coca, Drugs and Social Protest in Bolivia and Peru* (3/3/2005). Ook aan de crisis in Haïti wordt door deze organisatie aandacht besteed. ICG rapporten en *briefings* vindt men bij de Latijns-Amerika sectie van de ICG website, via www.crisisgroup.org/home/index.cfm

Het mondiale veiligheidsklimaat vindt men verder overschouwd in *Human Security Report 2005*, Oxford University Press, 2005, 158p. Hierin ligt geen specifieke nadruk op Latijns-Amerika, behalve inzake misdaadcijfers (tabel 1.19). Het rapport staat op www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=28&Itemid=63. Naar percepties van misdaad en andere bedreigingen wordt ook gepeild door *Latinobarómetro*, cf. supra.

- **Gezondheid**

De **Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)** biedt via zijn WHOSIS gegevensbanken aan over de gezondheidssituatie in landen, maar vooral over wat de gezondheid er bedreigt. Niet over alle Latijns-Amerikaanse landen zijn de data even geactualiseerd.

De **Pan American Health Organisation (PAHO)** rapporteert regio-specifiek over de gezondheidstoestand via www.paho.org/English/DD/AIS/cp_index.htm. Zijn landenfiches laten te wensen over wat betreft actualiteitswaarde, maar zijn wel verhelderend met betrekking tot het gezondheidsbeleid in deze landen.

Zowel PAHO als WHO hebben gegevensbanken over mortaliteit, waarin ook de categorieën 'externe doodsoorzaken' worden uitgesplitst: ongevallen, zelfmoorden en moorden www3.who.int/whosis/menu.cfm?path=whosis,mort&language=english

Over HIV/AIDS-prevalentie verkrijgt men de meest geactualiseerde gegevens, studies en landenfiches van **UNAIDS**. De recentste *AIDS Epidemic Update* staat op www.unaids.org/epi/2005/doc/report.asp.

- **Voedselzekerheid, plattelandsonwikkeling en (duurzame) landbouw**

Indicatoren over voedselproductie, -consumptie en handel in landbouwproducten worden op het intergouvernementele niveau opgevolgd door de Statistics Department van de **Food and Agricultural Organisation** (FAO) van de VN. Het jongste *Statistical Yearbook* van dat departement dateert van 2004 en kan worden ingekeken via www.fao.org/es/ess/yearbook/vol_1_1/index_en.asp

Voedselzekerheid wordt expliciet beschouwd in rapporten en bronnen van **Social Watch**, cf. supra, landenstudies via www.socialwatch.org/en/fichasPais/94.html.

Een opgemerkte studie over plattelandsonwikkeling is van **The World Bank Group**, *Beyond the city – the rural contribution to development*, 2005.

Een voor de 'reële' verbouwingseconomie van een aantal Andeslanden relevante factor, wordt opgemeten in **United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)**, *World Drug Report*, 2005 (2 delen).

De werkgroep binnen het Latijns-Amerika Overleg die werkt rond voedselzekerheid en duurzame landbouw suggereert volgende bronnen :

- Concentratie en machtspositie binnen de voedselmarkten: www.regoverningmarkets.org en www.agribusinessaccountability.org.
- Indicatoren verbetering 'livelihoods' portals.wdi.wur.nl/ppme/?page=2167
- Handel en voedselsoevereiniteit www.iatp.org
- Eveneens over voedselsoevereiniteit, maar ook over markten en duurzame landbouw kan men terecht bij www.ied.org/index.html
- De beweging biolandbouw vindt men via www.ifoam.org
- De Max Havelaar koepels bereikt men op www.fairtrade.net

- **Handel**

Een veelzijdige bron over dit thema blijft de **United Nations Conference on Trade and Development**, ondermeer in UCTAD *Handbook of Statistics 2005*, in te kijken via www.unctad.org/en/docs/tdstat30_enfr.pdf

De Europese Commissie splitst op haar sites gegevens over de handel met specifieke landen uit via europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/countries/index_en.htm

Over handel tussen Europa en Mercosurlanden vindt men gedetailleerde gegevens via europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/regions/mercosur/index_en.htm

Gedetailleerde gegevens over handels tussen de Europese Unie en Andeslanden vindt men via europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/regions/andean/index_en.htm. Over handel met enkele van die landen rapporteert ook de **Delegación de la Comisión Europea para Colombia y Ecuador** (www.delcol.cec.eu.int/es), oa in *Evolución de las Relaciones comerciales Colombia – Unión Europea 2001 - 2004*.

- **Tewerkstelling en (arbeids)migratie**

Over tewerkstelling in het algemeen, inclusief deze buiten de landbouweconomie, rapporteert de **Internationale Arbeidsorganisatie (ILO)**, ondermeer via zijn Bureau of Statistics op laborsta.ilo.org. Het verloop van de tewerkstellingsgraad en de mate waarin jongeren en vrouwen deelnemen aan de (formele) economie, kan men aan de hand van die gegevens opvolgen, zoals men dat ook kan in *gender*-gesegregeerde gegevens van UNDP, UNIFEM etc.

Over informele arbeid vindt men gegevens bij o.a. Friederich Schneider, *Size and Measurement of the Informal Economy in 110 Countries around the World*, 2002. rru.worldbank.org/PapersLinks/Open.aspx?id=1348. Behalve de **Wereldbank**, houden ook **ILO** en de internationale vakbondswerking zich met het thema bezig, evenals de **CEPAL**, in *El desempleo en America-Latina desde 1990* (uit 2005).

UNDP *Human Development Reports* overlopen in de rubriek '*Status of fundamental labour rights conventions*' waar ILO-arbeidsverdragen ongeratificeerd blijven, oa. de verdragen ter '*elimination of forced and compulsory labour*', '*elimination of discrimination in respect of employment and occupation*', en wetgeving rond kinderarbeid. Voor geactualiseerde kwantitatieve gegevens over de kinderarbeid die (ondanks

geratificeerde verdragen) wordt gepresteerd, kan men terecht bij de hoger al vermelde **UNICEF**-rapporten.

De **International Organization for Migration** geeft algemene informatie over migratie via www.iom.int. Regio-specifiek materiaal vindt men o.a. in de sectie "International Migration in Latin America and the Caribbean" in het *World Migration Report 2005*, en *Migration from Latin America to Europe: Trends and Policy Challenges* (Migration Research Series 16, 2004, 76p.) Vanaf half 2005 heeft de IOM een **Sistema de Información Estadística sobre las Migraciones en Mesoamérica (SIEMMES)** via www.siemca.iom.int/index.shtml.

Conflict-gerelateerde migratie binnen landsgrenzen die in hulpverlenersjargon gerubriceerd worden als 'Internally Displaced People' (IDP) is één van de rubrieken waarover men gegevens vindt in UNDP rapporten en bij landspecifieke bronnen.

Landspecifieke bronnen

- **Intergouvernementele instellingen:**

Landspecifiek materiaal vindt men bij de **CEPAL** die de activiteiten van de VN groepeerd voor de regio via de portaalsite, www.eclac.cl/analisis; en via de **BID**.

Studies over landen in Latijns-Amerika en de Caraïben zijn ook te vinden bij intergouvernementele instanties die zich niet exclusief op deze regio richten:

UNDP biedt landspecifieke rapporten aan via hdr.undp.org/reports/view_reports.cfm.

Recente publicaties over landen in de hier beschouwde regio zijn ondermeer:

- *Bolivia: La economía Mas Alla del Gas*(2005) en *Interculturalism and Globalization - Bolivia's Potential*(2004)
- *Desenvolvimento Humano Brasil 2005 – Racismo, pobreza e violência* (2005), *The impact of Trade Liberalisation on the informal Sector in Brazil* (IPC-UNDP Working paper n° 7, 2005)
- *Desarrollo Humano en Chile - El Poder: ¿para qué y para quien?*(2004)
- Colombia: *El conflicto, calejón con salida* (2003)
- *Segundo Informe sobre Desarrollo Humano en Centroamerica* (2003)
- *Investigación sobre Ciencia, Tecnología y Desarrollo Humano en Cuba* (2003)
- *Hacia una inserción mundial incluyente y renovada: Informe Nacional de Desarrollo Humano Republica Dominicana 2005* (INDH 2005)
- *Una Mirada al Nuevo Nosotros – El Impacto de las Migraciones. Informe sobre el Desarrollo Humano de El Salvador*(2005).
- Guatemala: *Una Agenda para el Desarrollo Humano* (2003)
- *Vulnerabilité et pauvreté en Haiti* (2006)
- *El Reto de Desarrollo Local - Informe Desarrollo Humano Mexico* (2004)
- *Nicaragua asume su Diversidad – Informe de Desarrollo Humano 2005 de la Costa Caribe Nicaragua* (2005)
- Peru, *Hagamos de la competitividad una oportunidad para todos*(2004)

De **Wereldbank** publiceerde ondermeer volgende landspecifieke studies:

- *The Dynamics of Poverty and its Determinates – Northeast Brazil and its States*, 2004.

- Comparing Land Reform and Land Markets in Colombia – Impacts on Equity and Efficiency. World Bank Policy Research Working Paper, 2004.

- **Bronnen van nationale overheden, plaatselijke NGOs en studiediensten en vakbonden**

De meest geactualiseerde gegevens vindt men vaak 'ter plaatse', bij de nationale statistiek- en planbureaus en andere overheidsdiensten en/of niet-gouvernementele bronnen. Niet alle landen bieden dergelijke bronnen (online) aan.

Bolivia

Het Boliviaanse **Instituto Nacional de Estadística (INE)** staat op www.ine.gov.bo.

De **Unidad de Análisis de Políticas Sociales y Económicas (UDAPE)** publiceert via www.udape.gov.bo oa. de *Índice de Desarrollo Humano en los municipios de Bolivia*, en *Situación del Empleo en Bolivia 1999-2003 y proyecciones*, en *Financiamiento de programas publicast de salud en Bolivia – casos: chagas, malaria, tuberculosis e inmunización 1999-2005*. De plaatselijke **Transparency International**-sectie bericht in *Global Corruption Report 2005*, pp. 106-109 over de Boliviaanse stand van zaken.

Brazilië

Men kan terecht bij het **Instituto Brasileiro de Geografia e Estadística (IBGE)** op www.ibge.gov.br en via www.ipeadata.gov.br bereikt men het **Instituto de Pesquisa Econômica Aplicado (IPEA)** van het Ministério do Planejamento, Orçamento e Gestão. Hun databanken splitsen meestal uit per departement.

Chili

Voor zowel cijfers als studies kan men terecht bij het vlotte **Chili Estadístico (INE)** op www.ine.cl/ine/canales/chile_estadistico/home.php

Colombia

Het **Departamento Administrativo Nacional de Estadísticas (DANE)** geeft studies en cijfers op www.dane.gov.co. Studies zijn er ook bij **Planeación Nacional (DNP)** via www.dnp.gov.co, over sociale thema's (vb. Jairo Núñez et al. *Determinantes de la pobreza y la vulnerabilidad*, 2005), zowel als het gewapend conflict (*Costos generados por la violencia armada en Colombia: 1999-2003*, DNP, 2005). **Acción Social** bericht over steunprogramma's aan IDPs, 'victimas de violencia', en 'reconstrucción de municipios' in *Informe de Gestión*. De **Dirección Nacional de Estupefacientes (DNE)** rapporteert via www.dne.gov.co over toepassing van de *Ley de Extinción de Dominio* die voorziet in inbeslagname van met illegale (drug)inkomsten verkregen eigendommen, en het **Observatorio de Drogas** publiceert er in *Acciones y Resultados 2005* over herbestemming van in beslag genomen gronden (hervorming landbezit).

De **Consultoria para los Derechos Humanos y el Desplazamiento (CODHES)** rapporteert over de aangroei en spreiding van Colombia's *internally displaced people* (IDPs) of 'desplazados' via www.codhes.org.

Costa Rica

Het **Instituto Nacional de Estadística y Censos** vindt men op www.inec.go.cr. Het Costa Ricaanse Planbureau (**mideplan**) publiceert via www.mideplan.go.cr

Cuba

Gevensbanken en *anuario estadísticos* biedt het **Oficina Nacional de Estadísticas** (ONE) via www.cubagob.cu/otras_info/estadisticas.htm. Over volksgezondheid kan men op www.dne.sld.cu/minsap het **Ministerio de Salud Pública de Cuba** vinden.

Dominicaanse Republiek

Het **Oficina Nacional de Estadística** biedt gegevensbanken aan (geactualiseerd tot 2002) via www.one.gov.do.

Ecuador

Het **Instituto Nacional de Estadística y Censos** geeft materiaal op www.inec.gov.ec. Het **Sistema Integrada de Indicadores Sociales de Ecuador** biedt materiaal aan via www.siiise.gov.ec. Het **Centro de Planificación y Estudios Sociales** (CEPLAES) maakt in studies in samenwerking met VN-organisaties, maar heeft geen eigen website. De **Banco Central** rapporteert over inkomsten uit '*remesas*'. Over Europese investeringen in Ecuador (voor 80% uit Duitsland, Nederland en Zweden) wordt bericht op www.delcol.cec.eu.int/es/ue_ecuador/relaciones_economicas.htm

El Salvador

Een beperkt gamma aan statistisch materiaal vindt men bij de **Banco Central de Reserva de El Salvador**, via www.bcr.gob.sv/index.html

Guatemala

Het **Instituto Nacional de Estadística** rapporteert op www.ine.gob.gt

Honduras

Het **Instituto nacional de estadística** levert gegevens via www.ine-hn.org

Mexico

De overheid bericht over haar **Plan de Desarrollo** op pnd.presidencia.gob.mx. Het **Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Informática** via www.inegi.gob.mx.

Nicaragua

Het **Instituto Nacional de Estadística e Censos** staat op www.inec.gob.ni. **Consejo de Planificación Económica Social** rapporteert over oa. *participación ciudadana* via www.confpes.org.ni

Peru

Het **Instituto Nacional de Estadísticas e Informática (INEI)** geeft cijfers en studies via www.inei.gob.pe/home.htm, zoals *Estadísticas Ambientales* (in *Informe Técnico N°1* enero 2006) en groeicijfers m.b.t. de ontginningindustrie. www.proinversion.gob.pe rapporteert over bedrijven die investeren in Peru, de basis waarop exploitatie concessies worden gegeven en wie die concessies in handen heeft.

Venezuela

Het **Instituto Nacional de Estadística** rapporteert via www.ine.gov.ve. Het **Ministerio de Planificación y Desarrollo** biedt op www.ocei.gov.ve zijn *Sistema Integrado de Indicadores Sociales para Venezuela*, geactualiseerd tot 2002.

KWANTATIEVE INDICATOREN

Inkomen en ontwikkeling

Onderstaande kolom volgt de economische prestaties van de 16 landen waar de meeste Vlaamse NGO activiteit zich concentreert, doorheen de periode 1975-1990-2003: 1975 als indicator uit 'de gouden jaren', met hoge grondstofprijzen. De waarde voor 1990 geeft de impact aan die neo-liberale recepten konden hebben die werden opgedrongen einde jaren 80. 2003 is het jaar van de recentste beschikbare opmeting.

- Kolommen **a-b** schetsen de BNP-groeiritmes voor 1975-1990 en 1990-2003.

- Kolommen **c-d-e** specificeren per capita inkomens voor 1975, 1990, 2003.

- Kolommen **f-g** zetten voor kalenderjaren 1990 en 2003 de overeenstemmende waarde van de reële gemiddelde koopkracht ter plaatse. De Wereldbank berekent deze indicator en drukt die uit in PPP US \$, of *purchasing power parity*.

- Kolommen **h-i** betreffen de *human development index* (HDI) die voor respectievelijk 1990 en 2003 werd toegekend door het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties. UNDP berekent de HDI rangorde van een land door niet-economische factoren (gemiddelde levensduur en alfabetisatiegraad) te wegen met het gemiddelde per capita jaarinkomen.

Tabel 1: Tendensen indicatoren BNP/capita, koopkracht en HDI rangorde

Jaar van meting	Gemiddelde groei% BNP		Gem. jaarinkomen BNP/capita in US \$			Koopkracht in PPP US \$		HDI-rangorde (van # landen)	
	1975-1990	1990-2003	1975	1990	2003	1990	2003 ²	1990 (173)	2003 (177)
	a	b	c	d	e	f	g	H	i
Bolivia	-0,3	1,3	1010	836	829	1572	2587	122	113
Brazilië	0,8	1,2	3464	4078	2788	4718	7790	70	63
Chili	4,0	4,1	1842	2987	4591	5099	10247	36	37
Colombia	1,4	0,4	1612	2119	1764	4237	6702	61	69
Costa Rica	1,3	2,6	2482	2403	4352	4542	9606	42	47
Cuba	--	3,5	--	2761	--	2200	--	75	52
Dom. Rep.	2,0	4,0	1179	1366	1893	2404	6823	97	96
Ecuador	0,1	0,1	1301	1470	2091	3074	3641	89	82
El Salvador	0,2	2,1	1779	1378	2277	1950	4781	110	104
Guatemala	0,2	1,1	1371	1358	2009	2576	4148	113	117
Haiti	-2,3	-2,8	500	481	384	933	1766	127	153
Honduras	0,1	0,2	614	682	1001	1470	2665	100	116
Mexico	0,9	1,4	3380	4046	6121	4895	9168	53	53
Nicaragua	-2,8	0,9	999	460	745	1497	3262	111	112
Peru	0,5	2,1	2835	2021	2231	2622	5260	95	79
Venezuela	-1,1	-1,5	4195	3353	3326	4902	4919	50	75

De HDI van meerdere landen oogt gunstig, en gaat voor enkele behoorlijk vooruit (Cuba, Brazilië, Peru). In 2003 behoort alleen Haiti bij de lagere inkomenscategorie (L). De meeste landen zijn 'gemiddeld bemiddeld' en Chili, Costa Rica, Cuba en Mexico behoren nu zelfs tot de *High Income* (HI) categorie. Venezuela behoorde daar in 1990 ook toe, maar tuimelde sindsdien omlaag in de HDI-ranking. Ook Honduras en Haiti gingen achteruit. Vele Latijns-Amerikaanse landen hebben een hogere HDI-ranking dan hen op basis van het gemiddeld

² Ter vergelijking: in 2003 bedroeg de Belgische koopkracht 28335 US \$.

inkomen kan worden toegeschreven. De relatief sterke sociale indicatoren (alfabetisering en levensduur) corrigeren de relatief zwakkere indicatoren van per capita inkomensgemiddelden.

De HDI geeft geen aanwijzing over binnenlandse verdeling van welvaart en welzijn. De (ongelijkheid in die) spreiding wordt bekeken in de volgende rubriek.

Het onrecht

De spreiding van de welvaart in een land meet men door het gemiddelde jaarinkomen of consumptie van het rijkste bevolkingsdeel uit te zetten tegenover het inkomen van het armste deel.³ Op die basis wordt de gini-index berekend, die een maatstaf is voor ongelijkheid: hoe hoger de gini-waarde, des te groter de ongelijkheid.

Tabel 2: Momentopname ongelijkheid in inkomen en consumptie

land	Jaar van meting	Aandeel in nationale inkomen of consumptie				Gini-index
		armste 10%	armste 20%	rijkste 20%	rijkste 10%	
Bolivia	1999	1,3	4,0	49,1	32,0	44,7
Brazilië	2001	0,7	2,4	63,2	46,9	59,3
Chili	2000	1,2	3,3	62,2	47,0	57,1
Colombia	1999	0,8	2,7	61,8	46,5	57,6
Costa Rica	2000	1,4	4,2	51,5	34,8	46,5
Cuba		--	--	--	--	--
Dom. Rep.	1998	2,1	5,1	53,3	37,9	47,4
Ecuador	1998	0,9	3,3	58,0	41,6	43,7
El Salvador	2000	0,9	2,9	57,1	40,6	53,2
Guatemala	2000	0,9	2,6	64,1	48,3	59,9
Haiti		--	--	--	--	--
Honduras	1999	0,9	2,7	58,9	42,2	55,0
Mexico	2000	1,0	3,1	59,1	43,1	54,6
Nicaragua	2001	2,2	5,6	49,3	33,8	43,1
Peru	2000	0,7	2,9	53,2	37,2	49,8
Venezuela	1998	0,6	3,0	53,4	36,3	49,1

Relatief gunstige economische indicatoren en HDI-rangordes die sommige landen in tabel 1 voorleggen, correleren in alle hier gedocumenteerde gevallen met ongunstige spreiding van die welvaart. Op wereldschaal bekeken zijn de ongelijkheidswaarden in Latijns-Amerikaanse landen bij de meest schrijnende ter wereld.⁴

Onderstaande tabel correleert de gemiddelde plaatselijke per capita koopkracht (in PPP US \$) met indicatoren van ongelijkheid, armoede en ondervoeding.

Kolommen **a-b** recapituleren uit Tabel 1 de koopkrachtindices voor 1990-2003. Kolom **c** zet daarnaast de gemiddelde gini-waarde voor de periode 1975-1990. Kolom **d** geeft de meest recente beschikbare gini-waarde. Kolommen **e-f** becijferen voor de periode 1990-2002 en voor kalenderjaar 2003 het bevolkingspercentage dat zich onder de (plaatselijk bepaalde) armoedegrens bevond. Kolommen **g-h** indiceren het bevolkingsdeel dat toen ondervoed was (FAO-indicator)

³ IPC rapporteert ook koopkracht-gini's en andere varianten, via www.wider.unu.edu/wiid/wiid.htm.

⁴ De Worldbank publiceerde daarover in februari 2006 het rapport *Reducción de la pobreza y crecimiento: círculos virtuosos y círculos viciosos*, via website.

Tabel 3: Trend economische groei tegenover inkomensongelijkheid en armoede

Jaar	Koopkracht in PPP US \$		Inkomensongelijkheid		% van bev. in armoede		% van bev. ondervoed	
	1990	2003	vóór 1990	l.a.y. ⁵	1990	2003	1990	2002
	a	b	c ⁶	d	e	f	g	h
Bolivia	1572	2587	42,7	44,7	62,7	62	28	21
Brazilië	4718	7790	57	59,3	17,4	38	12	9
Chili	5099	10247	46	57,1	17,0	19	8	4
Colombia	4237	6702	45	57,6	64	51	17	13
Costa Rica	4542	9606	42	46,5	22,0	20	6	4
Cuba	2200	--	--	--	--	--	8	3
Dom. Rep.	2404	6823	48,7	47,4	28,6	45	27	25
Ecuador	3074	3641	43,7	43,7	35,0	49	8	4
El Salvador	1950	4781	40	53,1	48,3	49	12	11
Guatemala	2576	4148	59,6	59,9	56,2	60	16	24
Haiti	933	1766	--	--	65,0	66	65	47
Honduras	1470	2665	62	55,0	53,0	77	23	22
Mexico	4895	9168	50	54,6	10,1	39	5	5
Nicaragua	1497	3262	50,3	43,1	47,9	69	30	27
Peru	2622	5260	31	49,8	49,0	55	42	13
Venezuela	4902	4919	48,8	49,5	31,3	49	11	17

Vergelijking van kolom **a** met **b** toont dat de gemiddelde koopkracht tussen 1990 en 2003 in alle landen steeg -de kleinste stijging wordt in Venezuela opgetekend. In dezelfde tijdsinterval, steeg de inkomensongelijkheid. Zo blijkt bij vergelijking van kolom **c** met kolom **d**, voor die landen waarover nog een 'oude' gini-index kan worden becijferd. Alleen Guatemala verbeterde de gini van 62 naar 55.

De Chileense verslechtering van de ongelijkheid verhindert niet dat het land over dat zelfde interval minder armoede en honger kende en dat de gemiddelde koopkracht verdubbelde. Andere landen met relatief hoge koopkrachtwaarden, Brazilië, Colombia, de Dominicaanse Republiek, Mexico en Peru, herbergen dan weer grote percentages armen. De koopkrachtgemiddelden correleren dus nauwelijks met wat deze tabel vaststelt voor armoede en ondervoeding.

⁵ Statistisch jargon voor '*latest available year*', de voor elk land meest actuele beschikbare waarde.

⁶ De Venezolaanse waarde tussen () betreft **niet** de periode 1975-1990, met betrekking tot de welk dat land geen gegevens beschikbaar stelde. Hier werd de gini-waarde overgenomen die werd opgetekend in Tabel 2, en die betrekking heeft op kalenderjaar 1998.

Bevolkingskenmerken

Volgende tabel becijfert hoeveel mensen in de beschouwde landen de daar opgemeten welvaart en welzijn genieten (kolommen **a-b**), en hoe lang ze dat gemiddeld doen (**c-d-e**). Daarnaast worden met betrekking van de recentste periode kenmerken van de bevolkingssamenstelling geplaatst: Het aandeel inheemsen (**f**), jongeren (**g**) en stadsbewoners (**h-i**). De recht kolom geeft de aangroeritmes aan van de stadsbevolking, met betrekking tot 1975-1990 (**j**) en 1990-2004 (**k**).

Tabel 4: Bevolkingsaantallen, levensverwachting, etnie, jeugd en verstedelijking

Jaar	Inwoners #		Levensverwachting in # jaren			% Inh. ⁷	% - 15 j	% steden	bev.		Aangroei stadsbev.	
	1975	2004	1975	1990	2004	2004	2003	1975	04	75-90	90-04	
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	
Bolivia	4,8	8,9	47	54,5	64	71	38,8	41,3	64	4,0	3,1	
Brazilië	108	179	59	65,6	71	0,4	28,4	61,2	84	3,7	2,3	
Chili	10,4	16	63	71,8	78	8	26,1	78,4	87	2,1	1,8	
Colombia	25,4	45,3	62	68,8	73	1,8	31,8	60	77	3,2	2,6	
Costa Rica	2,1	4,0	68	74,9	78	0,8	29,7	42,5	61	4,2	3,3	
Cuba	9,3	11,3	71	75,4	78		19,9	64,2	76	2,1	0,7	
Dom. Rep.	5,1	8,7	60	66,7	67		32,6	45,7	60	3,9	2,1	
Ecuador	6,9	13,2	59	66,0	75	38	33,2	42,4	62	4,4	2,6	
El Salvador	4,1	6,6	58	64,4	71	7	34,7	41,5	60	2,9	3,4	
Guatemala	6,2	12,6	54	63,4	68	66	43,6	36,7	47	3,2	3,2	
Haiti	4,9	8,6	48	55,7	52		38,6	21,7	38	4,1	3,3	
Honduras	3	7,1	54	64,9	68	15	40,3	32,1	46	4,8	3,6	
Mexico	59,3	104	62	69,7	75	14	32,1	62,8	76	3,6	1,9	
Nicaragua	2,6	5,6	55	64,8	70	5	40,2	48,9	58	3,5	2,8	
Peru	15,2	26,2	55	63,0	70	47	33,2	61,5	74	3,4	2,2	
Venezuela	12,7	26,1	66	70,0	73	0,9	32,1	75,8	88	3,9	2,4	

De bevolking groeide in de hele regio snel aan en zag de levensverwachting lengen (uitz. Haïti). De steden barstten uit hun voegen, vooral met jongeren. In 2004 leven er alleen in Haïti, Guatemala en Honduras nog meer mensen buiten dan in de stad.

Vergelijking van tabellen 1 en 3 met 4 wijst lagere koopkrachtgemiddelden aan naarmate een bevolking minder is geurbaniseerd en er grotere percentages inheemsen en jongeren leven. Nationale instanties rapporteren ook dat de departementale inkomensgemiddelden negatief van nationale gemiddelde waarden afbuigen naarmate de concentratie inheemsen er hoger is, ook in relatief welvarender landen met lage landelijke gemiddelde percentages inheemsen (Brazilië, Colombia).

⁷ Percentage inheemsen: Gegevens overgenomen van De Ferranti, in *Cultural Liberty in Today's Diverse World* (HDR 2004), UNDP, 2004, p 92. De definitie van 'inheems' lijkt daar samen te vallen met 'het spreken van een inheemse taal'. In Bolivia doet het taalgebruik van vele etnische mestiezen hen zo tot 'de inheemse groep' behoren, wat het zeer hoge cijfer verklaart.

Verschillen stad en landelijke gebieden

In onderstaande tabel worden de verschillen tussen urbane (**U**) en rurale (**R**) gebieden uitgesplitst, met indicatoren die het percentage van de daar levende bevolking aangeven dat leeft in armoede (**c-d-e-f**), het percentage dat er toegang heeft tot veilig drinkwater (**g-h-i-j**) en tot adequate sanitaire voorzieningen (**k-l-m-n**).

Tabel 5: Stads- en plattelandsarmoede en ongelijke toegang tot voorzieningen

jaar	% ruraal		% bevolking in armoede				% bevolking drinkwater OK				% bevolking sanitair OK			
	75	04	1975-1990		1990-2002		1990		2002 ⁸		1990		2002 ⁷⁸	
U/R			U	R	U	R	U	R	U	R	U	R	U	R
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n
Bolivia	59	36	30	86	--	86	77	27	95	68	55	13	58	23
Braz.	39	16	38	73	38	66	100	61	96	58	89	48	83	35
Chili	22	13	--	--	--	--	100	21	100	59	100	6	96	64
Colom.	40	23	34	45	40	45	100	76	99	71	96	13	96	54
C. R.	57	39	--	--	24	30	100	86	100	92	100	93	89	97
Cuba	36	24	--	--	--	--	100	91	95	78	--	--	99	95
D. R	54	40	45	43	--	--	82	45	98	85	77	36	67	43
Ecu.	58	38	40	65	--	--	75	44	92	77	75	34	80	59
El S.	59	40	20	32	--	--	85	19	91	68	86	39	78	40
Guate.	63	53	66	74	80	--	91	41	99	92	72	48	72	52
Haiti	79	62	55	78	65	80	56	33	91	59	42	15	52	23
Hondu.	68	54	14	55	74	80	98	63	99	82	--	--	89	52
Mexico	37	24	--	--	23	43	89	68	97	72	100	12	90	39
Nica	61	42	21	19	--	--	78	21	93	65	35	16	78	51
Peru	38	26	13	75	52	72	78	10	87	66	67	17	72	33
Vene.	24	12	28	58	30	42	89	36	85	70	97	70	71	48

Plattelandsarmoede bleek een procentueel groter probleem dan stadsarmoede, en het verrast dan ook geenszins dat het aandeel van de bevolking dat in landelijke gebied blijft gestaag afneemt. In Honduras en Haiti nam de landelijke armoede nog toe, in Bolivia bleef ze constant. In meerdere landen bleek ook de stedelijke armoede te stijgen. Inzake dienstverlening konden en kunnen nog steeds grote verschillen worden bemerkt tussen stad en platteland, al ging de situatie er overal op vooruit tussen 1990 en het jaar van de recentste opmeting.

Voorziening van veilig drinkwater en adequaat sanitair zijn niet de enige diensten waar landelijke bevolkingen in mindere mate toegang toe hebben. Datzelfde geldt in vele gevallen ook voor onderwijs.

⁸ Verschillende bronnen rapporteren over deze aangelegenheid onderling tegenstrijdige gegevens. Hier worden de waarden overgenomen die UNICEF optekende in zijn jaarrapport van 2005.

Onderwijs

Onderstaande tabel geeft in kolommen **a-b** voor het tijdsinterval 1990 en 2002 het verloop aan van de onderwijsuitgaven, uitgedrukt als percentage van de totale openbare overheidsbestedingen. Daaruit blijkt de ernst blijken van het engagement waarmee die landen de MDG trachten te realiseren ter universalisering van de toegang tot het (lager) onderwijs. Kolommen **c-d** zetten daarnaast het verloop van het resultaat van die overheidsinspanning: het percentage van de totale aantallen schoolplichtige kinderen waarvoor een schoolplaats kan worden voorzien. Met het creëren van die plaatsen is nog niet gegarandeerd is dat die ook worden ingevuld met kinderen die de scholen effectief kunnen bezoeken, zo blijkt uit vergelijking van kolommen **d-e-f**, die alle op een even recent kalenderjaar betrekking hebben. In **e-f** wordt het schoolbezoek volgens *gender* uitgesplitst, naar gegevens van UNIFEM en UNICEF. Dat percentage van schoolbezoek laat zich onderscheiden van 'feitelijke scholing' in **g-h**, waarover de BID EqxIS gegevensbank rapporteert. Die percentages worden voor het meest recente beschikbare jaar van meting uitgesplitst voor urbane en rurale bevolkingsgroepen.⁹

Tabel 6: Overheidsbestedingen aan en toegang tot onderwijs

jaar	% overheids- uitgaven besteed aan onderwijs		schoolplaatsen L.O. als % van schoolplichtige kinderen		% kinderen dat effectief een lagere school bezoekt ¹⁰		% kinderen (M/V) dat effectief wordt opgeleid	
	1990	2002	1990	2003	l.a.y. 1996-2004		l.a.y. tot 2004	
			M/V	M/V	man	vrouw	Urb.	Rur.
	a	b	c	d	e	f	g	h
Bolivia	--	19,7	91	95	78	77	88	84
Brazilië	--	12,0	86	97	96	96	90	88
Chili	10,4	18,7	88	85	85	84	--	--
Colombia	15,4	15,6	68	87	92	93	90	84
Costa Rica	20,8	22,4	87	90	90	91	94	94
Cuba	12,3	18,7	92	94	(94)	(93)		
Dom. Rep.			58	96	(92)	(93)	91	89
Ecuador	17,2	8,0	98	100	(99)	(100)	90	86
El Salvador	16,6	20,0	73	90	(90)	(90)	90	86
Guatemala	11,8	--	64	87	80	76	85	75
Haiti	20,0	--	22	--	52	57		
Honduras	--	--	90	87	(87)	(88)	90	89
Mexico	12,8	24,3	99	99	(99)	(100)	95	96
Nicaragua	9,7	15,0	72	86	77	84	86	79
Peru	--	17,1	88	100	96	95	91	87
Venezuela	12,0	--	91	95	93	95	91	--

⁹ De BID EqxIS gegevensbank splitst verder uit naar inkomensgroepen in resp. urbaan/ruraal gebied.,

¹⁰ Cijfers tussen haken betreffen de eerder axiomatische waarde op de 'neto tasa escolarización enseñanza primaria' ter vervanging van de waarde van 'effectief bezoeken van de lagere school' waarover de hier gebruikte bron (UNICEF 2006) voor die landen geen gegevens verstrekke.

Gezondheidszorg

Onderstaande tabel schetst in **a-b** een verloop van de openbare gezondheidsuitgaven, waarnaast kolom **c** voor het recentste jaar van meting de BNP-waarde zet van private uitgaven voor gezondheidszorg.

Het gezondheidsprofiel dat met die uitgaven wordt gerealiseerd wordt daarnaast gepeild. In kolommen **d-e-f** gebeurt dat aan de hand van verwezenlijkingen in het terugdringen van de kindersterfte in de periode (1970) 1975, 1990 en 2004. Naast deze gegevens, die landelijke gemiddelden betreffen, vermeldt kolom **g** de incidentie van kindersterfte bij de bevolkingsgroep waartoe de 20% armsten van het land behoren. Deze meting betreft voor elk land de meest recente meetwaarde uit de periode 1995-2001.

Kolommen **h-i** geven voor het tijdsinterval 1990-2000 het verloop aan van het aantal mensen/100000 dat lijdt aan TBC. Voor de waarden over beide jaartallen geldt dat er voor elke 10 TBC-lijdens 1 dodelijk slachtoffer van TBC wordt opgetekend. Kolom **j** becijfert het aantal gevallen van malaria per 100000 inwoners in 2000. Met betrekking tot de recentste HIV/AIDS-meting, geeft kolom **i** het incidentie-percentages weer onder het 'productieve leeftijdssegment, dat van de 15-49 jarigen.

Tabel 7: Uitgaven gezondheidszorg, kindersterfte en gezondheidsprofielen

	Gez. uitgaven in % BNP ¹¹			#/1000 overlijdens voor 5 ^{de} levensjaar				#/100000 gevallen van TBC/malaria			% 15- 49j HIV/ AIDS
	Openbare		Priv	Nationaal gemiddelde			20% arm/rijk	TBC	Mal	2004	
	90	2003	2002	75	90	04	I.a.y	1990	2000		
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	
Bolivia	2,4	4,2	2,8	243	160	89	146/32	454	301	378	0,2
Brazilië	2,8	3,6	4,3	135	83	34	99/33	146	91	344	0,7
Chili	3,4	2,6	3,2	98	27	8	--	90	17		0,3
Colombia	1,8	6,7	1,4	108	50	21	52/24	90	80	250	0,7
Costa Ric.	--	6,1	3,2	83	22	13	--		18	42	0,6
Cuba	--	6,5	1,0	43	14	7	--	49	13	--	0,1
Dom. Rep	2,1	2,2	3,9	127	78	32	90/27	214	123	6	1,7
Ecuador	--	1,7	3,1	140	83	26	--	315	209	728	0,3
El Salva.	2,6	3,6	4,4	162	87	28	--		78	11	0,7
Guatemala	2,1	2,3	2,5	168	94	45	78/39	154	104	386	1,1
Haïti	3,2	3,0	4,6	220	130	117	164/109	604	386	15	5,6 ¹²
Honduras	2,9	3,2	3,0	170	84	41	--	181	102	541	1,8
Mexico	1,6	2,7	3,4	110	49	28	--	76	45	8	0,3
Nicaragua	6,7	3,9	4,0	156	78	38	64/19	241	78	402	0,2
Peru	1,9	2,2	2,2	178	116	29	93/18	618	231	258	0,5
Venezuela	2,0	2,3	2,6	61	43	19	--	68	52	94	0,7

¹¹ Vergelijking voor België: 6,5% uitgaven ten laste van het overheidsbudget, 2,6% privé-uitgaven.

¹² In 1993 werd in Haïtiaanse urbane gebieden bij 9% van de zwangere vrouwen HIV vastgesteld, in 2004 was de prevalentie bij die bevolkingsgroep teruggedrongen tot gemiddeld 3,7%.

Prioriteiten overheidsuitgaven

BNP-waarden van overheidsuitgaven voor onderwijs en gezondheidszorg worden in UNDP rapporten afgezet tegen defensie-uitgaven, in de tabel met *priorities of public spending*. Onderstaande tabel geeft de lange termijn trend van die uitgavenprioriteiten voor die drie posten, over de periode 1960-1990-(2002)2003.

Tabel 8: Verloop prioriteiten in overheidsuitgaven

	Onderwijsuitgaven als % van het BNP			Gezondheidsuitgaven als % van het BNP			Defensie-uitgaven als % van het BNP ¹³		
	1960	1990	2002 ¹⁴	1960	1990	2003	1960	1990	2003
	a	b	c	d	e	f	g	h	i
Bolivia	1.4	3,4	6,3	0.4	2,4	4,2	2.0	3.2	1,7
Brazilië	1.9	3.5	3,8	0.6	2,8	3,6	1.8	1.7	1,8
Chili	2.7	2,5	4,2	2.0	3,4	2,6	2.8	5.0	3,9
Colombia	1.7	2,4	5,2	0.4	1,8	6,7	1.2	2.7	4,2
Costa Rica	4.1	4,4	5,1	1.0	--	6,1	1.2	0.5	0,6
Cuba	5.0	8,9	9,0	3.0	--	6,5	5.1	10.0	4,0
Dom. Rep.	2.1	1.5	2,3	1.3	2,1	2,2	5.0	0.8	1,0
Ecuador	1.9	4,3	1,0	0.4	--	1,7	2.4	1.5	2,4
El Salvador	2.3	1,9	2,9	0.9	2,6	3,6	1.1	2.9	0,7
Guatemala	1.4	1,4	--	0.6	2,1	2,3	0.9	1.2	0,4
Haiti	1.4	1,5	--	1.0	3,2	3,0	2.4	1.5	0,8
Honduras	2.2	4,6	--	1.0	2,9	3,2	1.2	6.9	0,8
Mexico	1.2	3,6	5,3	1.9	1,6	2,7	0.7	0.4	0,5
Nicaragua	1.5	3,4	3,1	0.4	6,7	3,9	1.9	28.3	1,2
Peru	2.3	2,8	3,0	1.1	1,9	2,2	2.0	2.1	1,4
Venezuela	3.7	3,0	--	2.6	2,0	2,3	2.5	2.0	1,5

In het interval 1960 tot 1990 stegen de BNP-waarden van de overheidsuitgaven voor onderwijs en gezondheidszorg. Enkele uitzonderingen daargelaten (Ecuador) bleven de BNP-waarden van deze uitgaven op gelijk niveau in het nieuwe millennium, of stegen zelfs nog verder. In het interval 1990-2003 dalen de defensie uitgaven (Cuba en vooral Nicaragua!). Colombia en Ecuador vormen uitzonderingen op die trend.¹⁵

Een indicator die UNDP sinds een vijftal jaar meeneemt onder *priorities of spending*, betreft afbouw van staatsschuld. Deze post is minder 'tegen' andere uitgaven uit te zetten, als een gevolg van openbare *overzending*, voor ondermeer sociale uitgaven.

¹³ Gegevens erover van UNDP aangevuld met *The Military Balance 2004/2005*, en "Evolución de los presupuestos de defensa de los países sudamericanos". In: *Tecnología Militar*, N° 4/2005, pp. 12-13.

¹⁴ België besteedde in 2002 6,3% van het BNP aan onderwijs. Waarden opgetekend in deze kolom zijn gemiddelden voor de periode 2000-2002.

¹⁵ De Colombiaanse overheid verantwoordt toegenomen uitgaven als investeringen om op termijn de kosten te drukken van het gewapende conflict, die in 2003 op 7,4% van het BNP werden geraamd. Het verweer tegen dat conflict wordt meegefinancierd door de VS-bijdrage aan Plan Colombia, à rato van 9 tot 11% van het Colombiaanse defensiebudget (cfr. www.mindefensa.gov.co). De uitvoering van de *Política de Seguridad Democrática* werden in eerste instantie mee gefinancierd door een eenmalige patrimoniumbelasting van de 420000 rijkste Colombianen en bedrijven.

Tabel 9: Verloop staatsschulden en hun afbouw in % BNP en overheidsuitgaven.

	BNP-waarde van de staatsschuld ¹⁶			Schuldafbouw in % van BNP		Schuldafbouw in % van totale overheidsuitgaven		
	1984	1994	2004	1990	2004	1980	1995	2003
Bolivia	159	81	68	7,9	5,4	--	8	9
Brazilië	50	28	35	1,8	11,5	8	14	--
Chili	103	43	47	9,1	11,7	3	2	6
Colombia	31	27	39	9,7	10,7	4	13	23
Costa Rica	109	37	31	8,8	4,8	--	20	18
Dom. Rep.	30	39	38	3,3	5,6	6	9	8
Ecuador	73	81	56	10,5	8,9	9	--	--
El Salvador	50	27	45	4,3	3,7	--	--	11
Guatemala	25	24	20	2,8	1,9	4	12	9
Haiti	38	26	34	1,2	1,8	2	--	--
Honduras	69	137	82	12,8	5,9	--	--	--
Mexico	54	32,9	21	4,3	6,5	11	19	13
Nicaragua	154	403	167	1,6	5,0	8	15	18
Peru	45	76	53	1,8	4,2	17	21	13
Venezuela	42	69	32	10,3	10,4	8	27	19

Tabel 10: Verloop schuldafbouw in % van exportinkomsten, en exportprofielen

	Schuldafbouw in % van export van goederen en diensten				Waarde export in % BNP		% export <i>prim. commodities</i>	
	1970	1984	1994	2004	1990	2004	1990	2003
	a	b	c	d	e	f	g	h
Bolivia	11,3	63	29,6	23,2	20	24,6	95	83
Brazilië	12,5	45,4	31,2	45,4	8	18	47	47
Chili	19,2		18,9	27,6	34	36,3	87	81
Colombia	12,0	33,8	45,3	39	17	20,8	74	64
Costa Rica	10,0	32,9	12,8	9,9	27	44,7	34	27
Cuba	--	--	27,3	--	13,2	--	90	--
Dom. Rep.	4,5	18,2	8,3	8,2	13	49,5	--	60
Ecuador	8,6	38,3	20,3	36,0	27	26,5	98	88
El Salvad.	3,6	22,2	13,5	9,9	10	25,4	62	43
Guatemala	7,4	21,5	12,4	7,5	15	16,3	--	85
Haiti	7,2	--	2,7	7,7	6	14,2	91	79
Honduras	2,8	22,4	32,2	11,9	30	36,7	76	60
Mexico	23,6	45,1	25,7	15,0	12	30,1	56	18
Nicaragua	10,6	18,4	39,9	14,8	15,6	21,9	92	87
Peru	11,9	44,5	11,0	25,2	13	20,9	82	78
Venezuela	2,9	27,2	23,2	15,2	34	36,4	90	87

Kolommen **a-b-c-d** suggereren dat de last van de schuldafbouw zwaarder woog na afloop van de 'gouden jaren 70' dan vóór/tot 1970. De BNP-waarde van de export, die in **e-f** wordt gevolgd, gaat in stijgende lijn (uitz. Guatemala).¹⁷ Daarbij blijkt uit kolommen **g-h** dat die export steeds minder onbewerkte grondstoffen betreft.

In de jongste twee decennia groeide de handel tussen de Europese Unie en de Andes-landen. Voor het geheel van die landen is de Europese Unie de tweede belangrijkste handelspartner

¹⁶ In 1993 bedroeg de Belgische staatsschuld 137,1% van het BNP, in 2004 belooft ze 94% van het BNP - groter (zeker in absolute waarde) dan die van de beschouwde landen in Latijns-Amerika.

¹⁷ De Belgische exportwaarde steeg van 71% van de BNP-waarde in 1990 naar 80% in 2003, wat de afbetaling van de staatsschuld relatief lichter doet wegen.

(na de VS), zowel aan de import- als de exportzijde.¹⁸ De EU was in 2004 goed voor 14,5% van de handel die CAN-landen dreven (17,4% van CAN-importen, 12,8% van de exporten). Voor de Europese Unie als geheel is de regio echter maar de 29ste handelspartner. De handel met alle vijf CAN-landen samen vertegenwoordigt slechts 0,7% van de handel met de Europese Unie.¹⁹ Meer dan 90% van de CAN-export naar Europa zijn landbouwproducten en mijnbouwproducten. Voor de Mercosur-omgeving en ook voor Chili, is de Europese Unie de belangrijkste handelspartner,²⁰ en de handel tussen die regio's groeit nog verder. Mercosur landen verkopen aan Europa het merendeel van hun landbouwproducten.

De BNP-waarde van de Latijns-Amerikaanse export blijft nochtans gering. Het BNP van de meeste beschouwde landen wordt dan vooral binnenlands gegenereerd.

Onderstaande tabel geeft voor het tijdsinterval 1984-1994-2004 het verloop aan van de BNP-percentages die werden gerealiseerd met landbouw (**a-b-c**); industrie (**d-e-f**) (met het subaandeel 'afgewerkte producten'), en diensten (**g-h-i**).

Tabel 11: Verloop economische profielen interval 1990-2003

	Landbouw			Industrie () ²¹			Diensten		
	1984	1994	2004	1984	1994	2004	1984	1994	2004
	a	b	c	d	e	f	g	h	i
Bolivia	22,8	17,1	14,4	33 (12)	31 (19)	29 (14)	43,9	51,3	59,5
Brazilië	11,5	9,9	10,2	46 (34)	40 (24)	40 (11)	42,8	50,2	49,6
Chili	7,5	9,4	8,8	40 (24)	36 (18)	34 (16)	52	55	56,9
Colombia	17,8	16,1	12,1	34 (23)	31 (16)	31 (14)	48,2	52,2	57,8
Costa Rica	24,9	13,4	8,8	34 (26)	30 (22)	28 (21)	40,6	57	62,8
Cuba	--	6,9	--	--	42 (36)	--	--	51	--
Dom. Rep.	18,5	12,5	11,4	28 (16)	33 (19)	26 (13)	53,1	54,4	63,0
Ecuador	13,9	16,8	7,1	42 (21)	26 (15)	20 (10)	43,6	56,9	62,1
El Salvador	28,9	14,0	8,8	23 (17)	28 (22)	33 (24)	48,5	58,0	58,8
Guatemala	25,6	24,5	21,3	20 (16)	20 (14)	19 (13)	54,9	55,8	58,5
Haiti	--	34,7	26,9	--	22 (14)	16 (7)	--	42,9	57,1
Honduras	20,8	24,3	13,6	26 (15)	29 (17)	31 (20)	53,5	46,9	55,5
Mexico	9,4	6,0	4,1	35 (23)	27 (19)	26 (18)	55,7	67,2	69,5
Nicaragua	24,9	19,8	17,1	32 (25)	24 (17)	25 (14)	43,3	55,9	58,2
Peru	10,2	8,5	8,6	42 (20)	27 (18)	30 (16)	47,8	64,1	61,7
Venezuela	4,8	5,4	5,0	46 (16)	50 (20)	36 (14)	48,8	44,4	58,6

Haast in alle beschouwde landen wordt meer dan de helft van het BNP vandaag in de dienstensector gegenereerd. De groei van die sector ging overigens meer ten koste van het aandeel van de industrie dan van landbouw (uitz. El Salvador).

Onderstaande tabel bekijkt in kolommen **a-b** de BNP-waarden van die investeringen in het interval 1990-2003, zonder te specificeren naar herkomst.²² Met betrekking tot die zelfde periode schetsen kolommen **c-d** het verloop van de buitenlandse hulp, **e-f** betreffen de cijfers die UNCTAD vrijgeeft over inkomsten die migrantenarbeiders naar het thuisland opsturen, en die worden uitgedrukt in % van de totaalwaarde van importen die in dat land toekomen (in enkele gevallen + BNP-tegenwaarde).

¹⁸ http://europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/regions/andean/index_en.htm

¹⁹ Hiermee is het aandeel zelfs recent teruggelopen, enkele jaren geleden ging het nog om 0,8%.

²⁰ Hierover: http://europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/regions/mercosur/index_en.htm

²¹ Tussen haken staat het aandeel 'afgewerkte producten'.

²² Europese bedrijven blijven de belangrijkste bron van buitenlandse investeringen in Latijns-Amerika, ze betreffen meer dan een kwart van de investeringen in CAN-landen. Dit aandeel stijgt nog, doordat Europese bedrijven er zich inkopen bij o.a. mijnbouw. Precieze cijfers op sites EU-Commissie.

De rechterkolommen **g-h-i** schetsen het verloop van de budgetten die de centrale overheden ter beschikking staan. Deze waarden worden in BNP-aandeel uitgedrukt.

Tabel 12: Verloop van de centrale overheidsuitgaven, BNP-waarden van FDI, ODA en stortingen uit in buitenland gepresteerde arbeid

	FDI als % BNP		ODA als % BNP		Remesas als % import (+BNP)		Uitgaven centrale ²³ overheid als % BNP		
	1990	2003	1990	2003	1990	2003	1984	1994	2004
	a	b	c	d	e	f	g	h	i
Bolivia	0,6	2,1	11,2	11,8	0,4	6,7	13,3	13,6	14,4
Brazilië	0,2	2,1	--	0,1	1,5	2,6	8,5	17,9	18,8
Chili	2,2	4,1	0,3	0,1	--	--	14,5	9,9	12,0
Colombia	1,2	2,2	0,2	1,0	5,7 (1,2)	16,4	11,0	14,7	20,4
Costa Rica	2,8	3,3	4,0	0,2	0,6	3,9	15,6	13,8	9,7
Cuba	--	--	--	--	--	--	--	27,3	--
Dom. Rep.	1,4	0,4	1,9	1,9	17,2 (4,4)	26,2	8,4	5,4	5,0
Ecuador	1,2	5,7	1,6	0,6	1,6	21,8	15,7	12,0	9,0
El Salvador	--	0,6	7,2	1,3	37,6 (6,0)	53,0	16,0	8,4	11,5
Guatemala	0,6	0,5	2,6	1,0	7,6 (0,8)		7,7	5,6	4,9
Haiti	0,0	0,3	5,9	6,8	-- (2,0)	172,9	10,9	9,6	5,4
Honduras	1,4	2,8	14,7	5,6	6,1	37,2	13,2	9,6	13,8
Mexico	1,0	1,7	0,1	--	6,3	8,4	9,2	11,5	11,7
Nicaragua	32,9	20,4	0,0	4,9	--	33,6	35,1	10,1	15,5
Peru	0,2	2,3	1,5	0,8	2,1(0,9)	7,7	10,5	7,9	11,2
Venezuela	0,1	0,2	0,9	3,0	7,4	1,5	11,8	8,4	7,0

ODA kwam en komt niet steeds in de meest behoevende landen terecht, en loopt na 1990 in vrijwel alle landen terug (uitz. Bolivia), terwijl de buitenlandse investeringen meestal toenemen. De *remesas*-inkomsten die private personen verwerven (veelal van familieleden die in buitenland werken), nemen toe in belang.

Kolommen **g-h-i** vertonen opmerkelijk uiteenlopende tendensen, met betrekking tot de ernst van de herverdelingsengagements die overheden kunnen afdwingen.

De volgende tabel traceert het verloop in de herkomst van die overheidsmiddelen.

Tabel 13: Verloop inkomsten verkregen uit belastingen op inkomen & rentes, uit belasting op goederen en diensten (BTW), uit belasting op internationale handel, uit sociale bijdragen en uit andere inkomsten.²⁴

	Inkomensbelasting en rentes			BTW		Invoer-heffingen		Sociale bijdragen		Andere, inkomsten	
	1970	1995	2003	95	03	95	03	1995	2003	1995	2003
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k
Bolivia	9	-	6	-	39	-	3	-	10	-	41
Brazilië	17	17	-	23	-	3	-	37	-	22	
Chili	17	-	21	-	49	-	3	-	7	21	
Colombia	40	-	36	-	29	-	5	-	-		4
Costa Rica	20	11	15	32	38	15	5	28	32	13	10
Dom. Rep.	20	16	21	34	35	36	32	4	4	10	8
Ecuador	20										
El Salvador	16		22	-	43	-	8	-	15		14

²³ Gegevens overgenomen van Worldbank, waarden Centrale Overheidsuitgaven exclusief uitgaven regionale overheden, die aanzienlijk zijn in gedecentraliseerde landen zoals Brazilië en Colombia.

²⁴ Overgenomen van Tabel 4.13, *World Development Indicators 2005*, World Bank. Ter vergelijking: België had in 2003 38% inkomsten uit personenbelasting, 23% uit BTW en 36% uit sociale bijdragen.

Guatemala	14	19	26	46	56	23	11	2	2	9	5
Honduras	22										
Mexico	40	27	34	54	62	4	4	14	10	18	11
Nicaragua	--	8	15	46	40	6	4	10	16	29	25
Peru	18	17	24	49	54	10	7	9	7	17	17
Venezuela	73	38	13	33	23	9	4	4	2	19	58

Hiermee is de peiling afgerond van wat overheden uitgeven aan sociale en andere voorzieningen, en de inspanningen die ze burgers en ondernemingen vragen om aan het overheidsinkomen bij te dragen (waarmee niets is gezegd over de efficiëntie om af te dwingen dat gevraagde offers daadwerkelijk worden gebracht!). De deugdelijkheid van de instantie die middelen uitgeven wordt bekeken in de volgende rubriek.

Goed bestuur en democratie

Indicatoren over het democratische gehalte van de beschouwde landen vindt men in de *Índice de desarrollo democrático de América latina* (IDD). Deze geeft weinig gewicht aan het plaatsvinden van verkiezingen als dusdanig (wat een zaak is die nu formeel in orde lijkt in alle landen van Latijns-Amerika, en dan haast de herinnering uitwist aan de totaal andere situaties die de grote meerderheid van de beschouwde landen tot ruim een decennium geleden doormaakten). Indicatoren die door IDD zwaarder worden gewogen zijn veiligheid ('is het mogelijk een stem uit te brengen?'), en daarmee samenhangend respect voor politieke en burgerrechten, maar ook breder reikende indicatoren over *gender* en bestuursparticipatie, *calidad institucional & eficiencia política*, accountability (legal, social, política), slachtoffers van politiek geweld, maar ook van armoede. IDD weegt met deze verschillende indicatoren de democratische index op. In elk van de jongste 3 jaren behaalde Venezuela de minst gunstige waarden van de 18 landen die werden gewogen.

In Bolivia en Peru registreerde *Latinobarómetro 2005* een toename van het gevoel dat een 'autoritair bestuur in sommige gevallen verkiesbaar zou zijn boven democratie'. In Venezuela, Brazilië en Colombia ging de trend de andere richting uit, in Ecuador bleef de indicatie ongewijzigd. Latino's willen niet terug naar dictaturen, maar zijn evenmin tevreden met de toestand van de democratie in hun land. *Latinobarómetro 2005* gaf aan dat men daarover nu meer ontevreden is dan een decennium geleden.

De bestuurlijke decentralisatie zet zich door in Latijns-Amerika. Dergelijke processen verwachtte men te doen bijdragen aan de MDG die *good governance* vooropstelt, onder de rubriek 'toename van solidariteit'. De (internationale en plaatselijke) gemeenschap moet er op toe (kunnen) zien dat overheden de middelen die hen ter beschikking worden gesteld optimaal besteden. Van decentralisatie inspanningen gelooft men verder dat ze de politieke participatie kunnen bevorderen,²⁵ en sneller op lokale noden doen inspelen. UNDP peilt hoe die verwachtingen worden ingelost, en of daarmee ook beter werk wordt gemaakt van armoedebestrijding. Bij de meting van 2003 leken niet al deze verwachtingen ingelost in Brazilië,²⁶ voor Colombia werd de zaak als 'redelijk goed' geëvalueerd.

²⁵ Daarover expliciet "Decentralization – its rise, its role, its requirements". In: UNDP, *MDGs: A compact between nations to end poverty*, 2003, pp. 134-142.

²⁶ Met betrekking tot het bevorderen van 'participation by or responsiveness to poor people' was er "Little evidence, but thought to be poor, as spoilage and patronage systems run by powerful mayors and governors are still dominant". Voor 'impact on social and economic poverty' scoorde Brazilië "Good on equity and human development in exceptional areas where state and federal programmes combined with decentralization; poor on spatial equity". Ibidem, p. 141.

Van decentralisatie inspanningen wordt ook verwacht dat deze weerwerk verhogen tegen de corruptie - al registreert *Latinobarómetro* in sommige landen 'decentralisatie van de corruptie'. Toch geloofde in 2005 de gemiddelde Latino dat er tegen de corruptie efficiënter wordt opgetreden dan in het verleden het geval was.

Met de composite Corruption Perception Index (CPI) peilt de niet-gouvernementele organisatie **Transparency International** al sinds 1995 naar de mate waarin een bestuur ruimte laat voor corruptie. Deze index geeft een rangorde aan (ex aequo scores zijn mogelijk): Hoe lager het CPI-rangorde cijfer aan een land wordt toegekend, hoe minder erg het daar met de corruptie gesteld is, vergeleken met andere gepeilde landen. Met rangorde 20 blijft Chili het minst corrupte land uit de regio. In de meting van 2005 stond Haïti op 155 van 159 onderzochte landen.²⁷

Het aantal landen waar TI deze meting uitvoert groeit elk jaar aan, wat het moeilijk maakt een zuiver verloop te zien. Het rangorde cijfer van een land kan van jaar X naar X+1 stijgen zonder dat de corruptie perceptie er op zich verslechterde, omdat er van X naar X+1 meer landen werden beschouwd en gerangschikt.²⁸ Naast elkaar plaatsen van de CPI-rangorde voor achtereenvolgende jaren wijst wel trends aan, en elke verlaging van het corruptie rangordecijfer is een goed teken. In die zin gaat het sinds 1998 goed met Colombia; El Salvador behoudt zijn cijfer en gaat er dus reëel op vooruit. Ook Mexico, Brazilië en Peru blijven relatief stabiel. In Nicaragua, Guatemala, Ecuador en vooral Venezuela verslechterde de situatie tijdens de jongste 3 jaar. In Haïti toont de situatie zich al dramatisch zolang ze er werd opgemeten.

Tabel 14: Corruption Perception Index 1998-2005

	1998	1999	2001	2002	2003	2004	2005
# gepeilde landen	85	99	91	102	133	146	159
Bolivia	-	80	84	89	106	122	117
Brazilië	46	45	46	45	54	59	62
Chili	20	19	18	17	20	20	21
Colombia	79	72	50	57	59	60	55
Costa Rica	27	32	40	40	50	41	51
Cuba	-	--	--	--	--	62	59
Dom. Rep.	-	--	63	70	70	87	85
Ecuador	77	82	79	89	113	112	117
El Salvador	51	49	54	62	59	51	51
Guatemala	59	68	65	81	100	122	117
Haïti	-	--	--	102	131	146	155
Honduras	83	94	71	71	106	114	107
Mexico	55	58	51	57	64	64	65
Nicaragua	61	70	77	81	88	97	107
Peru	41	40	44	45	59	67	65
Venezuela	77	76	69	81	100	114	130

De algemene corruptie index betreft vooral de private sector. In een aanvullende studie over de mate waarin mensen in Latijns-Amerika menen slachtoffer te zijn van praktijken die hun toegang tot openbare diensten bemoeilijken, doet Ecuador het opmerkelijk slechter dan

²⁷ CPI-meting 2005 werd gepubliceerd op 1/2/2006, in Transparency International, *Global Corruption Report 2006 – Corruption and Health*, London & Ann Arbor: Pluto Press, 362 p.

²⁸ Andere 'onzuiverheden' worden geanalyseerd door Johann Graf Lambsdorff, "Ten years of the CPI: determinant trends". In Transparency International, *Global Corruption Report 2006*, pp. 292-297.

gepeilde buurlanden.²⁹ In bijna een kwart van de gevallen menen ondervraagde Ecuadoranen met corruptie te moeten afrekenen wanneer zij hun kinderen naar een openbare school wensen te sturen.³⁰ Bovendien menen ze in 20,5% van de gevallen te mogen geloven dat de Ecuadoraanse rechtbanken gecorrumpeerd zijn (vgl. 5,1% in Colombia, 13,5% in Mexico).

Volgende rubriek geeft aanleiding tot bezinning over middelen die worden 'mislopen' door ontbreken van tewerkstelling en (overlevings)arbeid buiten het belastbare circuit.

Arbeid en tewerkstelling

De **IAO** zag de totale tewerkstellingsgraad in alle Latijns-Amerikaanse landen stijgen tijdens het voorbije decennium, evenals het aandeel dat vrouwen ervan realiseerden. Die coincidentie creëert in snelgroeïende steden het probleem van werkloosheid en van 'subempleo' van werkwillige 'inkomensbehoefte' jonge mannen en vrouwen.

Volgende tabel volgt stedelijke werkloosheidsgemiddelden van 1990 naar 2002 (**a-b**) en diept een momentopname uit (2002) naar *gender* en leeftijd (**c-f**). Kolommen **g-h** ramen de tewerkstelling in de informele economie, **i-k** de (te) jonge tewerkgestelden..

Tabel 15: Gebrek tewerkstelling en inkomen; informele arbeid en jeugdarbeid.

Leeftijd	% werklozen in steden ³¹				% zon. inkom. ³²		% informele arbeid		(te) jonge arbeiders		
	T	T	15-24		+ 15		T		12-14		5-14
Jaar	1990	2002	2002		2002		1990	2002	1980	2002	i.a.y
M/V/T	T	T	M	V	M	V	T	T	T	T	T
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k
Bol.	7,3	8,7	7,4	9,8	44	23,8		67 ³³	19	29,8	21
Braz.	4,3	7,1	18,0	22,8	40	18,8	40,6	46,0	19	14,2	7
Chili	7,8	9,0			46	22,6	37,9	38,0	0		
Colom.	9,7	16,5	21,5	28,1	45	24,4	45,7	55,6	12	15,0	5 ³⁴
C.R	5,4	6,8	14,7	18,0	45	19,2	41,2	44,8	10	4,7	
D. R.	8,9	6,6	30,8	43,7	47	24,3			25	4,5	9
Ecu.	3,8	6,6	16,9	21,6	45	18,7	55,6	55,0	9	17,2	6
El Sal.	10,0	6,2	11,4	7,7	45	26,7			17	12,9	
Guat.	6,3	3,1	4,6	6,3	37	16,2			19	38,5	24
Hond.	7,8	6,1	10,1	15,4	58	27,9	57,6	65,1	14	14,5	
Mexico	2,7	2,7	9,2	9,0			38,4	41,0	9	8,8	16
Nica.	7,6	12,9	17,4	22,5					19	21,7	10
Peru	8,3	9,4	9,1	9,2	37	22,7	52,7	56,2	4		
Vene.	10,4	15,8	28,0	34,8	48	24,1	38,6	52,4	4	7,9	7

²⁹ Mitchell Seligson, "The Latin American Public Opinion Project: Corruption victimisation, 2004". In: Transparency International, *Global Corruption Report 2005 – Corruption in Construction and Post-conflict Reconstruction*. London & Ann Arbor: Pluto Press, 2005, 316 p.

³⁰ Deze aanwijzing tempert het optimisme dat we eerder optekenden over de hoge scholingsgraad.

³¹ Gegevens Jaime Ros, *El desempleo en America Latina desde 1990*, CEPAL, 2005.

³² Percentage van de stadsbevolking dat overleeft zonder 'eigen inkomen' = ruimere categorie dan de percentages werkloze 'werkwilligen' en 'werkbekwamen' in kolommen a-b-c-d.

³³ Cijfer mbt. 2000 van Friederich Schneider, *Size and Measurement of the Informal Economy in 110 Countries around the World*, 2002, rru.worldbank.org/PapersLinks/Open.aspx?id=1348.

³⁴ Volgens Human Rights Watch 2005 zijn er bovendien 11000 kindsoldaten actief in Colombia.

UNICEF raamt het gemiddelde percentage kinderen dat werkt in Latijns-Amerika, op 11%, in weerwil van de Conventies die er werden ondertekend door overheden.³⁵ Toch is dit cijfer laag in vergelijking met Azië en Subsahara Afrika, waar geconsolideerde gemiddelden worden opgemeten van respectievelijk 14% en 36%.

In 2002 werd gemiddeld 41% van het Latijns-Amerikaanse BNP in de informele economie gerealiseerd (in Azië was dat toen 26%).³⁶ Inkomsten uit informele arbeid worden niet aangegeven en evenmin belast. Deze arbeid draagt dan evenmin bij tot de inkomsten die de overheid aan oa. sociale programma's kan besteden, en/of aan tewerkstelling in een sociaal beter beschermde omgeving. Zo krijgt de bevolking er geen mogelijkheden bij om zich met arbeid van een inkomen te voorzien. De uitdaging is tewerkstelling te scheppen waarmee de (stads)bevolking een inkomen kan verwerven om zich uit de armoede te werken, én de overheid het draagvlak kan verbreden voor (lokale) solidariteit.

Werkloosheid bij de (jonge) stedelijke stadsbevolking correleert met de uittocht (vaak in een 'zwart circuit') van diezelfde populatie naar buitenland. Arbeidsmigratie en de '*remesas*' die daarmee worden gegenereerd ten voordele van in herkomstland achtergebleven familie, werden al aangegeven in Tabel 12 kolommen e-f.

Tabel 16: Vrouwen & inkomen, tewerkstelling en 'macht'.³⁷

	inkomen vrouwen % inkom. mannen	vrouwen als % van aantal tewerkgestelde mannen		% vrouwelijke kaderleden		% parlaments- zetels door vrouwen behaald	
		1990	2003	1990	2003	1990	2004
		a	b	c	d	e	f
Bolivia	0,45	31	58	--	36	7	17,8
Brazilië	0,43	54	52	--		6	9,1
Chili	0,39	45	50	18	24	6	10,1
Colombia	0,51	69	62	21	38	5	10,8
Costa Rica	0,37	40	47	22	29	12	35,1
Cuba	--	46	67	--	--	34	36
Dom. Rep.	0,36	17	49	21	31	12	15,4
Ecuador	0,30	43	40	15	26	6	16
El Salvador	0,44	81	56	16	32	8	10,7
Guatemala	0,33	34	44	16	--	4	8,2
Haiti	0,56	67	70	33	--	3	9,1
Honduras	0,37	22	49	--	22	12	5,5
Mexico	0,38	46	49	15	25	12	23,7
Nicaragua	0,45	51	58	--	--	16	20,7
Peru	0,27	49	45	8	23	6	18,3
Venezuela	0,42	27	55	15	27	10	9,7

De vrouwen van Latijns-Amerika gingen er in velerlei opzichten vooruit, maar lang niet alle achterstand werd ingelopen. Vrouwen in Peru en Ecuador lijden nog steeds zware inkomensdiscriminatie, terwijl ze in Honduras, Guatemala, Haïti, Brazilië en Venezuela nog altijd minder dan een tiende van de parlamentszetels innemen.

³⁵ Colombia en Venezuela ratificeerden nog niet de Conventie over afschaffing van kinderarbeid.

³⁶ *Size and Measurement of the Informal Economy in 110 Countries around the World*, 2002, op.cit.

³⁷ In 2003-2005, bedroeg het gemiddelde inkomen van Belgische vrouwen 0,54 van dat van Belgische mannen, vrouwen bezetten 35,7% van de parlamentszetels, 31% van de kaderleden en 48% van de geschoolde arbeidskrachten zijn vrouwen.

Nuancering is ook vereist van relatief gunstige *gender*-waarden die Bolivia voorlegt in **tabel 15**, kolommen **c-h**. De waarden betreffen formele tewerkstelling, waarin niet eens een derde van de actieve Bolivianen ageert (cfr. **tabel 15**, kolommen **g-h**).

Veiligheid en criminaliteit

Een materie waar naar aanleiding van vrouwen verschillende indicaties te vinden zijn dan naar aanleiding van mannen, betreft mortaliteit. Vrouwen leven gemiddeld langer dan mannen, in alle beschouwde landen, omdat zij - statistisch - in mindere aantallen overlijden, en in het bijzonder wanneer men 'andere dan natuurlijke' doodsoorzaken beschouwt: Vrouwen zijn in mindere mate dan mannen het slachtoffer van ongevallen en moorden. Volgende tabel neemt van WHO en UNIFEM de waarden over uitgedrukt in de eenheid 'slachtoffer van' per 100000 inwoners, per jaar.

Tabel 17: Overlijdens - doodsoorzaken, andere dan natuurlijke oorzaken.

	Natuurlijke én onnatuurlijke oorzaak		Verkeers-ongeval		Ongeval (excl. verkeer)		Moord & zware intentionele verwondingen ³⁸	
	V	M	V	M	V	M	V	M
<i>gender</i>	2002	2002	Meest recent beschikbare meting 1997/2001					
	a	b	c	d	e	f	g	h
Bolivia	180	247	--	--	--	--	--	--
Brazilië	129	240	9,9	38,5	8,9	30,1	5,1	54,0
Chili	66	133	5,5	23,3	9,3	27,5	1,3	10,0
Colombia	97	231	11,1	37,4	10,1	27,6	12,7	143,5
Costa Rica	87	129	6,5	30,6	10,6	20,2	1,9	11,2
Cuba	76	137	6,3	23,3	24,6	28,8	3,2	8,3
Dom. Rep.	147	250	8,3	35,2	6,2	17,1	2,1	16,6
Ecuador	127	212	9,4	31,0	12,4	39,3	3,9	37,6
El Salvador	138	248	13,1	46,1	9,1	27,7	9,1	87,6
Guatemala	165	289	2,0	8,1	9,4	30,8	3,7	41,6
Haiti	385	450	6,0	11,1	5,9	9,2	--	--
Honduras	155	248	--	--	--	--	--	--
Mexico	95	166	6,7	26,1	10,5	34,4	2,7	20,5
Nicaragua	138	209	6,8	27,1	12,7	38,7	2,9	22,3
Peru	133	193	7,0	21,5	13,3	36,9	1,2	7,8
Venezuela	97	181	8,6	31,7	8,3	19,5	2,2	27,1

De kans om te overlijden varieert niet alleen op het *gender*-spectrum. Ze varieert ook enorm van land tot land. Chileense vrouwen lopen de kleinste kans te overlijden, Haïtiaanse mannen lopen daarop veruit de grootste kans, bijna de dubbele waarde van de kans die mannen lopen te sterven in een ander notoir conflictland, Colombia.

De grote aantallen homicides die in kolom **h** worden toegeschreven aan Colombia, laten zich ten dele verklaren door dat conflict. Wat verklaart echter de vele moorden El Salvador en Brazilië? In die landen was voor de betreffende periode immers sprake van gewapend conflict in de politiek-gemotiveerde betekenis van dat woord. Kolom **h** van **Tabel 17** betreft *gender*-specifieke nationale gemiddelde waarden, en geeft dan geen aanwijzing over de mate waarin de toestand in stedelijke gebieden verschilt van die in rurale gebieden. Bovendien verwijzen de waarden van **h** naar verschillende jaren van 1997 tot 2001, waardoor er geen verloop mee kan worden aangegeven van 'moordgolven' die deze landen doortrokken in achtereenvolgende jaren. Beide bedenkingen worden opgevangen in de volgende tabellen,

³⁸ Deze tabel laat zelfmoorden buiten beschouwing. De totale homicide-waarde voor België bedraagt minder dan 1/100000 inwoners, maar 24/100000 mensen plegen hier jaarlijks zelfmoord.

die *gender*-neutrale waarden geven voor selecties van landen en steden en voor specifieke kalenderjaren.

Tabel 18: Totalen (M/V) homicide-waarden in geselecteerde steden 1994-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2004
Bogotá	74	--	--	--	--	--	--	17
Cali	114	109	99	91	94	99	126	49
Caracas	90	87	78	68	71	84	--	113
San Pedro Sula	--	77	77	70	64	--	--	--
San Salvador	88	85	79	77	--	--	--	--

Tijdens het meest recente hierboven opgetekende kalenderjaar, bleek Caracas de stad met de hoogste homilie waarde. Daar liep men toen 9 keer meer kans te worden vermoord dan in Bogotá, waar de moordcijfers het voorbije decennium in dalende lijn gingen tot 2004, toen daar nog 17/100000 moorden gebeurden.³⁹ In Cali begon het moordcijfer pas in 2001 te dalen, nadat het in 2000 liefst 126/100000 had bereikt. Met de homicide waarde voor 2004, 49/100000, werd deze Colombiaanse stad gemiddeld precies even (on)veilig als Rio, Sao Paulo en Recife. In bepaalde wijken van die Braziliaanse steden werden echter *gender*- en leeftijdspecifieke moordindices opgetekend boven de 200/100000 bij de jonge mannelijke bevolking.

Tabel 19: Verloop totalen nationale gemiddelden homicide index 1991-2000

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Brazilië	17,5	15,6	16,7	17,5	19,3	24	25	26	25	--
Chili	2,9	2,5	2,2	2,5	--	--	2,8	--	--	--
Colombia	--	71,4	68,7	63,3	60,8	69,4	65	54	59	65
Ecuador	10,8	11,4	12,2	10,6	13,4	14	12,4	15,1	14,8	--
Venezuela	12,5	16,4	20,5	22,1	20,5	22,3	19	20	25	33

Het tij keerde inmiddels in het land dat in bovenstaande tabel de meest dramatische cijfers voorlegt. De Colombiaanse homicide index daalde van 2002 tot 2005 met 37%, waarbij deze nog steeds hoog blijft. De verbetering in de veiligheidssituatie blijkt er trouwens niet homogeen. In sommige gebieden verslechterde de situatie.

Het aantal gijzelingen om economische eerder dan politieke motieven was in 2005 in Colombia niet eens meer een derde van wat dat aantal was in 1999.⁴⁰ In Mexico, Brazilië en Haïti loopt men inmiddels een groter risico om te worden gegijzeld. In Haïti werden in 2005 tot 14 kidnapgevallen per dag opgetekend. Port-Au-Prince geldt als bijzonder gevaarlijk, en dat terwijl er een VN-stabiliseringsmacht aanwezig is.⁴¹

Hoge indicatoren voor extorsieve kidnap (die vaak gepaard gaat met systematische 'afpersing' om zichzelf tegen kidnapsituaties 'te vaccineren'), correleren met grote kapitaalvlucht uit een land, en ontraden investeringen door de lokale middenklasse. De percepties van onveiligheid, evenals gebrek aan rechtszekerheid, hebben een negatieve impact op economische groei. Voor rechtszekerheid wordt intussen vooruitgang bemerkt in een aantal van de beschouwde landen. Voor de onveiligheid, en de ruimere categorie van 'misdaad', gaat de trend echter in negatieve richting. *Latinobarometro 2005* wees voor de beschouwde regio als geheel een stijgende 'misdaad-perceptie index' aan ('iemand kennen die de voorbije 12 maanden slachtoffer werd van een misdaad'). Deze index steeg volgens in 2005 met 33%, in vergelijking

³⁹ "En Bogotá, cada cinco horas muere asesinada una persona." In : *El Tiempo*, 10/11/2005.

⁴⁰ Men vindt daarover cijfermateriaal via oa. www.mindefensa.gov.co.

⁴¹ Over de vele problemen van die missie, zie bijvoorbeeld *UN Security Council, Report to the Secretary-General on the UN Stabilisation Mission in Haiti. S/2006/60*, 18 p; en "Fear and Death Ensnare U.N.'s Soldiers in Haiti". In: *The New York Times*, 24/1/2006.

met de meting in 2004. Peilingen van andere instanties bevestigen deze bevindingen en specificeren dat Brazilië uitsteekt boven alle landen (ter wereld!) met de misdaadcijfers per hoofd van de bevolking.⁴² Deze Braziliaanse situatie brengen sommigen in verband met de handel in cocaïne (die door bemiddelde Brazilianen geconsumeerd wordt en minder door de jongeren die elkaar vermoorden om hun positie af te dwingen op de plaatselijke aanbodmarkt). Brazilië geldt voor het UNODC als 's werelds 2de grootste markt voor cocaïne, na de Verenigde Staten.

Cocablad- en cocaïneproductie namen in de jongste jaren weer toe in Bolivia en vooral in Peru. Die stijgingen pasten de afname in de Colombiaanse productie bij die tussen 2000 en 2005 halveerde, van een (geraamde) 163000 naar 80000 hectaren. In Bolivia stegen de coca-aanplanten tussen 2002 en 2004 van 21600 tot 27700 hectare. In Peru bedroeg de stijging 2003-2004 ruim 10%, van 44200 tot 50300 hectare.⁴³ De recentste peiling zag het Peruviaanse coca-areaal in het interval 2004-2005 nog sneller stijgen, tot wel 35%. Bovendien blijkt Peru niet langer louter leverancier van relatief goedkope cocapasta aan Colombiaanse groothandelaars. Coca wordt in toenemende mate in Peru zelf tot cocaïne omgezet en van daaruit de lucratieve internationale drugeconomie binnen gebracht. Dit vergroot het financieringspotentieel van plaatselijke groepen die zich met deze handel verrijken en met geweld de drugproductie in stand houden.

"In Bolivia [and Peru] coca production rose to offset lower production in Colombia, and collusion between rural populations, on the one hand, and Peruvian terrorist movements and narco-traffickers, on the other, appeared to grow. In Peru (...) coca growers gained popular sympathy against the government's failure to enrich the poor, which, along with coca transit revenues, helped revive the rurally based Shining Path guerrilla movement. While all five governments of the Andean region demonstrated political dexterity in surviving various popular challenges, none (save, arguably, for Colombia's) manifested the improvements in governance that would justify optimism about substantial medium-term advances in security and stability (...) Grassroots mobilisations – especially involving indigenous Indian populations – spurred by the unwillingness or incapacity of central governments to effectively redistribute national wealth or otherwise improve the lot of the worst-off – threatened political stability in Bolivia, Ecuador and Peru".⁴⁴ Even onheilspellende rapporten over de veiligheidssituatie in deze landen stelde de **International Crisis Group** op.⁴⁵

Berichten over de verbeterde veiligheidssituatie in Colombia, en de daarmee in verband gebracht snelle groei van investeringen en handel die opnieuw mogelijk wordt nu binnenlands vervoer over de weg weer tot de mogelijkheden is gaan behoren, mogen niet uit het oog doen verliezen dat er schrijnende gevolgen te betreuren blijven van het conflict dat er de voorbije decennia woekerde. Sinds 1985 sloegen bijna 3,5 miljoen Colombianen eens of meermaals op de vlucht, meestal naar elders in eigen land. Een zeer groot aantal van deze *desplazados* blijven 'ontworteld' en hulpbehoevend. **UNDP** raamt hun aantal sinds 1994 op 1575000, dat is de op één na grootste IDP-concentratie ter wereld. De Colombiaanse overheid rekent zelf met 1,7 miljoen IDPs, waaraan humanitaire hulp moet worden verleend. Gegevens over trimesteriële aangroeiën van de *desplazado* populatie verstrekt **CODHES** via www.codhes.org (klik 'cifras').

⁴² *Human Security Report 2005*, Oxford University Press, 2005. Tabel 1.19 van dit *Report*, waar deze Braziliaanse misdaadcijfers staan afgebeeld, verklaart: "The percentage of Brazilians attacked or threatened in the previous five years, was twenty times larger than that of Indians or Japanese".

⁴³ *Ibidem*, p. 61.

⁴⁴ *Strategic Survey 2004/5 'An evaluation and forecast of world affairs'*, London: Routledge, May 2005, geciteerd uit het Latijns-Amerika hoofdstuk "Retgression in the Andes", pp. 98-127.

⁴⁵ Oa. ICG, *Latin America Report n° 12 - Coca, Drugs and Social Protest in Bolivia and Peru*.